

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI

UDGIVNE AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB

~~~~~  
3. RÆKKE. V. BIND.  
~~~~~

REDIGERET AF

VILLADS CHRISTENSEN

I KOMMISSION HOS TILLGES BOGHANDEL
I KØBENHAVN

TRYKT I AARHUS STIFTSBOGTRYKKERI

1906—08

Jens Mathias Bollerup Andersen.

Af Poul Bjerger.

Bondefører, snild i Raad,
Dansk af Hjerter, stærk i Daad,
Frihedskæmpe, hvor det gjaldt,
savnet er du overalt.

Det er Indskriften paa en Gravsten, der staar lige nord for Ølgod Kirke. Og oven over staar Jens Mathias Bollerup Andersen, f. 6. Marts 1822, død 23. Oktober 1868. Det er denne Mand, jeg vil fortælle noget om.

Først dog noget om hans Slægt.

Hans Farfaer er som lille Dreng kommen langt nordfra. Det ved næsten alle at fortælle, men spørger vi om, hvor det var fra, saa glipper det. Kirkebogen oplyser dog, at det var fra Bjørnsholm i Himmerland, et Sogn, der ligger lidt syd for Løgstør, lige ud til Limfjorden.

Men hvordan var den lille Dreng kommen her saa langt ned mod Syd?

Der har gennem alle Tider været en livlig Forbindelse mellem Nord og Syd her i Vestjylland. Stude- og Svinehandelen bragte Folk i Forbindelse med hinanden.

De store Stude- og Svinedrifter kom helt oppe fra de nordligste Egne og her ned gennem Landet og blev ved mod Syd, helt ned gennem Sønderjylland, sommetider lige til Itzehoe eller Issehow, som gamle Folk sagde. Nede i Velling, lidt syd for Ringkøbing, boede der paa Tranmosegaard en stor Studehandler, der hed Jens Strandbygaard, men som i Almindelighed blev kaldt Jens Tranmose. Han traf der oppe i Himmerland paa en lille opvakt Dreng, der hjalp ham med at drive Studene herved syd paa. Han var fattig og pjaltet, men han var adræt, som det hedder paa Vestjydsk. Jens Tranmose kom til at synes om ham, og Drengen fulgte med ham til Tranmosegaard, og det blev som et Hjem for ham. Drengen var født 1751 og hed Morten Pedersen. Om hans Fader véd vi ikke andet, end at han hed Peder Mortensen, og at han var rig paa Børn, men fattig paa Gods.

Jens Tranmose fik Glæde af den fattige Dreng. Han artede sig vel, og da han blev voksen, giftede han sig med en Pige i Klabtoft, der hed Ane Marie. De fik en lille Gaard, der i Klabtoft. Men det varede kun nogle Aar, saa havde han byttet Gaarden bort og faaet Klabbmølle i Stedet, men den blev ham ogsaa for lille. Han solgte den og købte Rækkergaard i Hanning Sogn. Rækkergaard havde Herregaards Rettigheder, og derfor blev de af hans Sønner, som var født her, fri for Kongens Tjeneste. Senere købte han Vestkjærgaard i Ølgod, og efter den fik han Navn og blev kaldt Morten Vestkjær.

Vi ser ham som den dygtige og stræbsomme Mand, der forstaar at handle og vandle, saa det altid gaar fremad fra det mindre til det større eller i alt Fald til det bedre. Og spørger vi Folk ud om Morten Vestkjær, faar vi at vide, at der altid var god Orden og Skik i hans Gaard, og hvad Arbejde, der skulde gøres, det skulde gøres godt,

og naar Folk passede paa dette, saa var der godt at være der; men var de skødesløse og uordentlige, hvad enten det var med deres Arbejde eller i deres Færd, saa var han stræng, »dog ikke mere end til Ordentlighed,« tilføjer én, der har tjent ham.

Morten Vestkjær var ikke alene en dygtig Mand i Haandens Verden. Han var ogsaa en oplyst Mand, der ejede en stor Bogsamling, en Sjældenhed blandt Bønder i disse Tider. Det er i Slutningen af det attende og i Begyndelsen af det nittende Aarhundrede, at hans Manddomstid falder. Bogsamlingen blev delt mellem Børnene, og den er saaledes bleven splittet over hele Familien; men der kunde endnu samles saa mange af disse Bøger, at der kunde blive en køn Bogsamling af dem. Det var mest Opbyggelsesbøger. Jeg nævner efter Hukommelsen: Chr. Scriveres Sjæle Skat, Joh. Arndts Sande Kristendom, J. D. Jersin: Den sande Livets Vej og Troens Kamp og Sejer og Frantz Kyhns Bøger og en hel Del med de mest kuriøse Titler, saadan som det syttende og attende Aarhundredes Opbyggelsesskrifter ofte havde.

Han blev agtet som en af Sognets bedste Mænd, blev ogsaa afholdt af Folk, navnlig var han og Præsten i Ølgod, Fr. Holmstedt Palludan, meget gode Venner. Palludan kaldte ham: »Min gamle, ærværdige Ven«, og da han blev forflyttet til Sjælland, veksledes der lange Breve imellem dem.

I 1839 døde Morten Vestkjær. I Kirkebogen staar der ved Siden af Dødsanmeldelsen: »Var en gudfrygtig og i sin Christendom særdeles vel oplyst Mand«. Man blader i Kirkebogen. Der er en Rubrik for Anmærkninger. Den er i Reglen tom. Man vender Blad paa Blad, altid det samme: en lang, tom, hvid Plads. Saa paa én Gang standser man. Der staar noget. Man læser: »Var en gudfrygtig og i sin Christendom særdeles

vel oplyst Mand.« Hvor siger de Ord ikke meget! man overvældes næsten af dem.

Hans Hustru, Ane Marie, omtales ogsaa som en dygtig og rask Kvinde, og om hun end mistede sit Syn, saa hun i de sidste toogtyve Aar af sit Liv var blind, saa blev hun dog ved at være ved godt Mod. Deres Børnekuld bestod af fem, fire Sønner og én Datter. Alle disse Børn voksede op under Faders og Moders Omsorg. Tidlig blev de vænnet til Arbejde, Orden og Retsindighed; tidlig blev der sørget for deres Oplysning og Uddannelse. Palludan taler om disse Børn og deres Opdragelse i en Brudevielse, han holder for den yngste Søn og hans Brud: »Hvor megen Aarsag har ikke I, min gamle ærværdige Ven med Eders Hustru, i Dag at glæde Eder over Eders fornuftige Opdragelses heldige Frugter. Selv hævet Eder ved Forstand og Virksomhed fra simple Kaar til en hædret og utrængt Stilling i Samfundet, har I med den forstandige Mands Klogskab og den kærlige Faders Omhyggelighed vaaget over Eders Børns Dannelse. I sørgede for deres Oplysning, at de bleve underviste i det, der menneskeligt kunde fremme deres Vel paa den Bane, de skulde betræde. I holdt dem til Flid og Orden i deres Arbejde og til Retsindighed i deres Forhold, og se nu Frugterne af Eders faderlige Omhu. De tre ældste af Eders Sønner se I som hædrede Mænd, vel gifte og i god Forfatning, og — hvad der vil sige mere — tilfredse og lykkelige i deres Stilling. Eders Datter — en af Sognets vakreste Kvinder — se I gift med en forstandig og agtet Mand og i heldige Omstændigheder. Og nu Eders yngste Søn — en retskaffen ung Mand — der stedse troligen har fulgt Eders faderlige Raad og Vejledning, se I i Dag forbunden med en, brave Forældre, ikke mindre brav og retskaffen Datter, som I selv kender saaledes fra den længere Tid, hun tjente i Eders Hus. I

se ham i en Forfatning, hvor han under Guds Velsignelse ikke med Ængstelighed behøver at frygte for de kommende Dage, og i en ligesaa hæderlig Stilling som hans ældre Brødre. Skulde I da ikke inderlig glæde Eder og takke Gud, at han har skænket Eder den Fryd, der saa sjældnen bliver Forældre til Del heneden, at se alle Eders Børn vel forsørgede og lykkelige.«

Den ældste af Børnene Peder fik Fædrengaarden, men solgte den senere og købte Sønder Tarp, der laa syd for Nørre Tarp, som nu i Reglen kaldes Banken. Gamle Morten Vestkjær fulgte med ham og døde her. Peder er bleven omtalt af Manden, der købte hans Gaard, som det bedste — det vil sige i Betydning af god og fredsommelig — og retsindigste Menneske, han kendte.

Den næstældste var Datteren Elisabeth, der blev gift med Hans Agersnap og derved Stammoder til den talrige Agersnap-Slægt, hvortil Kunstmaler Hans Agersnap ved Vejle, Læge Hans Agersnap, Ulfborg, forhenværende Højskoleforstander nu Skolelærer Niels Hansen, Aal ved Varde, og flere kendte Mænd hører.

Den tredje var Anders, der var født i Klåbmølle 7. Jan. 1788, og som blev gift med Kjeld Gammelgaards eneste Datter, Kirsten Marie, og dermed blev Ejer af Gammelgaard. Han fik snart offentlige Sager om Haande, blev Sognefoged, Lægdsmand, Stævningsmand og Medlem af Sogneraadet eller Sogneforstanderskabet, som det den Gang hed, og han blev stærkt optaget af det. Hans Hustru var en praktisk og dygtig Kvinde, der kunde styre og ordne alt baade ude og inde, saa Anders kunde trygt arbejde med sine offentlige Sager; Kirsten Marie skulde nok passe det hjemme. Hun var ikke alene dygtig i Haandens Verden, men hun førte en god Pen og havde en rask Mund, der træffende og fyndig kunde give Svar og Besked. Anders maa haft mere end almindelig

Sans for Naturen og dens Skønhed, thi han begyndte saa smaat at plante ved Gammelgaard, noget, der var saa sælsynt i disse Tider, at det blev anset ikke alene for at være dumt, men for indbildsk Vigtighed.

Anders og Kirsten Marie fik et stort Børnekuld, hele elleve, tre Sønner og otte Døtre. Den af dem, vi her vil følge, er den femte i Rækken: Jens Mathias Bollerup Andersen, der blev født 6. Marts 1822, og som blev døbt samme Dag, saadan som Skik var den Gang. Madam Bollerup fra Varde holdt ham over Daaben, Jomfru Anna Esmann, Datter af den forrige Præst, tog Huen af; Slægtninge var Faddere.

Han voksede op, som Børn voksede op den Gang, kom i Skole og lærte der, hvad man den Gang lærte i en Almueskole. Det var Læsning, Regning og Skrivning, som der særlig blev lagt Vægt paa, og et fremmeligt Barn kunde drive det vidt i disse Ting. Saa lærte de deres Bøger udenad, som det hed. Det var Balles Lærebog og Birchs Bibelhistorie for Børn paa Landet med ringe Evner og liden Skolegang, som der staar paa Titelbladet. De var ganske vist ikke morsomme at lære; men var man først kommen igennem dem én Gang, saa gik det senere let, særlig for dem, der var velbegavet, og det var nu Bollerup, som han altid blev kaldt. Inde i Skolen var han Nummer et; udenfor var han altid den første, naar det gjaldt Leg og Spilopper.

Skolevæsenet var maaske tarvelig nok i denne Tid; men hvordan det var, Karaktererne udvikledes; det er næsten, som der den Gang var flere kraftige Karakterer og selvhjulpne Folk, end der er nu om Tide. Nu lærer Børnene mere; lærer det maaske ogsaa bedre, lærer, saa de ikke bliver overanstrengt af det; men det virker mere nivellerende. Folk er nu, som en god Ven en Gang sagde til mig, som om de var gjort paa Maskine i Sam

menligning med Folk i gamle Dage. Jeg anfører ikke dette, fordi jeg ønsker den gamle Tid tilbage; det er kun for at vise Forskellen.

1836 blev Bollerup konfirmeret. Børnene stod paa Kirkegulvet efter Duelighed. Nr. 1 var Herman Hyldgaard, Herremandens Søn paa Lindbjerggaard. Nr. 2 var Ole Palludan, Præstens Søn. Nr. 3 var Bollerup Andersen. Hans Karakter er: Kundskab: Meget god. Opførsel: God. Han har været for lystig til at faa mg. for Opførsel.

Vi ser lidt paa Forholdene i Ølgod Sogn i denne Tid.

Man levede sparsomt. Jeg anfører nogle Træk. Min Moder — hun var født 1812 — fik sit første Par Lædersko, da hun blev gift i 1841. Hun blev gift anden Gang 1857, og da stod hun Brud i det samme Par Sko; og da hun døde i 1883 efterlod hun sig det samme Par Sko, og hun havde aldrig haft andre. Videre: Da hun blev gift første Gang, fik hun en sort Kjole af Købetøj. Før havde hun ikke haft andet end hjemmegjort Tøj. Og den samme Kjole stod hun Brud i igen 1857, og den brugte hun sidste Gang, da hun og jeg gik til Alters i Ølgod Kirke i 1882. Og saa hørte Moder jo langt fra til dem, der var daarligst stillet i økonomisk Henseende, eller som havde Ord for at være særlig nøjeregnende. Der var f. Eks. faa i Sognet, der havde en mere aaben Haand over for fattige Folk, end hun havde. Men man skulde være sparsommelig, og man var nøjsom; Fornødenhederne var kun smaa. Naar Folk gik til Varde, tog de ofte Støvlerne paa Nakken. Var det Sommer, løb de med de bare Fødder, var det Vinter, gik de med Træsko, og først naar de kom til Nørreport, tog de Støvlerne paa. Ingen Under, at de kunde have et Par Støvler i en lang Aarrække.

De unge kom sammen til Legestue, legede og

dansede og havde det overordentlig fornøjelig. »Men hvordan kunde I dog det, naar I ingen Sko havde?» spurgte jeg en Gang Moder. »Jeg ved saamænd ikke — svarede hun — men vi havde det fornøjeligt; jeg synes næsten mer fornøjeligt, end I har det nuomstunder. Og om end vi nok tænkte paa, at det kunde være rart at have Sko, saa var det alligevel noget, der laa saa langt borte, saa vi spurgte aldrig, om vi maatte faa nogle.«

Kedelig nok har jeg ikke faaet at vide, hvad man spiste ved saadanne Legestuer. Men jeg har en Opgivelse fra Hodde Sogn, der ganske vist gaar lidt længere tilbage, saadan omkring ved Aar 1800. Der kunde man gaa til Legestue med tre Skilling. Den ene Skilling var til Spillemanden, de to gik til Mad og Drikke. Hver fik et Stykke Mad eller Mellemmad, og saa blev der baaren et Fad omkring med Brændevin i, og i det stod en Ske, og saa tog hver en Skefuld Brændevin. Fra Lyne fortælles det, at det gik til paa lignende Vis, dog her var det kun Karlene, der fik Brændevin, Pigerne fik Mjød. I Ølgod har man vel nok været lidt længere fremme i Kultur, i alle Fald naar vi gaar de tyve-tredive Aar frem i Tiden, hvorom Talen er her, men man ser, hvor tarveligt og sparsommeligt alt var.

Vi spørger saa om, hvilken aandelig Næring Folk havde at leve af. Og vi tager først det folkelige.

Om Vinteren, naar Mørket faldt paa, samlede Folk omkring den aabne Kakkellovn eller Bilæggerovnen for at spise Mellemmad. Naar den var vel nede og somme-tider før, begyndte man at fortælle. Dagens Begivenheder drøftedes; men det tog i Reglen ikke lang Tid, der oplevedes sjældnen saa meget. Derefter tog man fat paa Sagn og Spøgelshistorier, Varsler og Varstand, Eventyr og Historier, og det var der mere Forslag i. Kom Moder ind paa dette, saa var hun ikke til at køre træt,

og som hun var, var det overalt. Særlig var Bollerup ogsaa stiv i dette Kapitel.

Der blev ogsaa sunget. »Kong Kristian stod ved højen Mast« var almindelig kendt og blev sungen meget. Folk, der havde været Soldater, kom hjem med Viser fra Kjøbenhavn, f. Eks. om en Linedanser, der faldt ned og slog sig ihjel, fordi hans Hustrus Elsker havde gjort Tovet skørt, saa det gik i Stykker. Og det skulde nok passe, for Gregers Spillemands Broder i Havlund havde selv set det, da han var i Kjøbenhavn. Der var en Vise om de forskellige Aarstider, som priser hver Aarstids Skønhed, særlig naar man nyder den i Selskab med en Ven. Den ender:

»Saaledes ejer Jorden Lyst,
 hver Tid, hver Stund, hvert Sted
 for den, som har et skyldfri Bryst
 og ejer Sjælefred.
 Den, som med Sorger plager sig,
 er daarlig og beklagelig;
 thi Verden er de glades Ven,
 og som man tager sig den.«

Som man ser, en Vise, karakteristisk for Slutningen af det attende Aarhundrede.

Man havde da ogsaa en Laanebogsamling i Sognet, der blev flittig brugt. Bøgerne var næsten aldrig hjemme og derfor vanskelige at faa fat i. Der var Sakso og Snorre i N. F. S. Grundtvigs Oversættelse. Der var C. Molbechs aarlige Julegaver, nogle udmærkede Smaabøger. Og Inge-manns Romaner ikke at forglemme. Og Bøgerne blev læst med saa stor Opmærksomhed, at f. Eks. Moder som gammel Kone endnu kunde huske at fortælle Historier efter dem.

Vi ser, den aandelige Synskreds var dog ikke saa helt snæver.

Saa kommer vi til det kristelige.

1851 blev Jacob Henrik Mikael Stilling Præst i Ølgod. Han havde været i Kjøbenhavn fra 1841 til 1851. Han var sammen med Martin Hammerich Lærer ved Borgerdydskolen paa Christianshavn og blev senere Præst ved det civile Arresthus. Han var altsaa i Kjøbenhavn i den politisk bevægede Tid, som det da var, og han blev reven med af denne Bevægelse. Han var en hel Del paa-virket af Grundtvig i kristelig Henseende. Nu kom han til Ølgod og gjorde et alvorligt Arbejde for at vække Folk baade kristeligt og folkeligt. Paa Valgdagene var han lutter Liv og Bevægelse. Han opmuntrede sine Sognefolk til at møde ved saadan Lejlighed, og de mødte. Borgerne i Varde var meget vrede paa ham: Her kom han til Byen med alle disse Bønder og overstemte dem. En Gang gik det endogsaa saa vidt, at de peb i Fingrene ad ham og begyndte at puffe ham i Siderne, og som én udtrykte sig paa sin jyske Maade: »Alle Sten laa ikke helt stille i Gaden den Dag.« Ølgodsognerne forstod vel ikke helt deres Præst; men det forstod de, at nu var det deres Ære, det gjaldt. Ikke skulde nogen komme og rive dem i Næsen, at deres Præst havde faaet Prygl af nogle Bodsvende i Varde. De samlede sig om ham, et Par af de mest nærgaaende blev sat til Vægs af Bøndernes kraftige Næver, og som en Æresvagt fulgte Ølgodsognerne deres Præst ud af Byen.

Ogsaa i kirkelig Henseende gjorde Stilling et godt Arbejde. Han prædikede, han holdt gudelige Forsamlinger, og han talte med dem personlig. Folk var glade ved ham, syntes godt om ham, men kun faa forstod ham til Bunds. Det var kun enkelte, der rigtig blev greben af hans Forkyndelse, og blandt dem kan nævnes Bollerup. Her fik han baade sin folkelige og kristelige Vækkelse. Det var som en Slags Højskoleophold for ham. Desværre for

Bollerup og for Ølgod Sogn blev Stillings Arbejde af kort Varighed. I Maj 1858 døde han kun godt 43 Aar gammel. I Juni blev der født Bollerup Andersen en Søn, og han blev kaldt Jacob Henrik Mikael Stilling, et Vidnesbyrd om, hvilket inderligt Forhold der havde været mellem de to.

Vi har søgt at følge Bollerups Udvikling, søgt at efterspore de Kilder, hvorefter han havde draget Næring for sit aandelige Livs Vækst. Vi vil nu et Øjeblik opholde os ved hans private Liv.

Vi slap ham ved hans Konfirmation i 1836. I tolv Aar levede han nu som Ungkarl i Hjemmet, optaget af Gaardens Drift. 1848 giftede han sig med sit Søkendebarn Marie Kathrine Mouridsen, og de fik nu Gammelgaard i Eje. Han er nu 26 Aar, begynder sin Manddomstid og sit Manddomsarbejde. Gaardens Drift optog ham vel, og han blev en dygtig Landmand; men offentligt Arbejde lagde straks saa stærk Beslag paa hans Tid, at selv om det ikke gik ud over Gaarden, saa forstaar man dog, at hvis hans Evner og Kraft var bleven samlet om dens Drift, saa vilde det have givet et ganske anderledes stærkt Udslag.

Han havde et aabent Øje for Naturen og dens Skønheder. Særlig i Foraarstiden var det en Fryd for ham at færdes i Mark og Eng. En gammel Kone sagde en Gang til mig: »Jeg har altid holdt af Blomster og syntes, at de var saa kønne; men det var jo blot dem i vore Haver og i Urtepotter i vore Vinduer; dem ude paa Marken regnede vi ikke for noget. Men naar Bollerup talte med os om Blomster, saa kom vi rigtignok til at se, at Markblomsterne ogsaa var kønne, næsten kønnere end dem i Haven.« »Naa, var Bollerup en saa stor Blomsterven?« henkastede jeg. »Ja, det kan du tro. Og saa kunde han tale med os om dem, saa han næsten kunde faa os til at

synes, at en Brændenælde var køn.« Han var af en praktisk Natur, og det gjorde, at hans Kærlighed til Blomsterne og Fuglesangen ikke var af platonisk eller uvirksom Art. Han passede sin Gaard og plantede omkring den, saa der ved Gammelgaard blev en Have, som man ellers i Vestjylland kun saa ved Præstegaardene eller Herregaardene.

Han fik snart en talrig Familie. Otte Børn blev der født ham, fem Døtre og tre Sønner. Han var en god og kærlig Familiefader, der tog sig meget af sine Børn; men han var tillige stræng, og legemlig Tugt hørte ikke til Sjældenhederne.

Bollerup blev tidlig taget i Brug til offentligt Arbejde. Han blev Sognefoged efter Faderen. Han kom i Sogneraadet og blev dets Formand; og han var den første Bonde i Ølgod, der kom i Spidsen for Sogneraadet. Før hans Tid var det enten Præsten eller Herremanden paa Lindbjerggaard, der var Formand. Det var for Ølgod Sogn som et Slags Systemskifte. Jeg er nærvædt at tro, at der siden hverken har været Præster eller Herremænd i Sogneraadet. Og Bollerup var en virksom Mand paa denne Plads; han vilde have Sagerne i Orden og noget udrettet. Folk var ikke altid saa helt fornøjet med det, særlig i Førstningen. Jeg husker navnlig en Ting: Folk havde før udendvidere jævnet Vejgrøften, naar de vilde have en Overkøring ind paa Marken. Naar saa Vejsynet kom, fik de Tilhold om at rydde det op; men det blev i Reglen liggende. Bollerup lod lyse til Kirkestævne, at til den og den Dag skulde de have Vejene i Stand, ellers blev de kasseret. Vejsynet kom, og meget blev kasseret. Han lod atter lyse, at en bestemt Dag gik Vejsynet paa ny, og hvad der ikke blev gjort i Stand til den Dag, det blev kasseret, og saa blev Arbejdet udført paa vedkommendes egen Bekostning. »Han dyer sig nok,« tænkte Folk, og en Del blev ligefrem enige om, at de ikke vilde gøre

Arbejdet. Saa kom Bollerup med Synet, Vejstykkerne kasseredes, og Arbejdet blev udført og Betalingen opkrævet. Hver ny Overkørsel, som der ikke var Vandløb under, det var tre Mark. »Nej, det var for galt! De skulde nok lære Bollerup noget andet! Troede han maaske, han skulde kommandere Sognet, ham, der kun havde en Smule Gaard til ét Spænd Heste og en halv Snes Køer,« og saa gav Folk et kort Nik med Hovedet, der yderligere skulde slaa fast, at de ikke vilde give sig. Men da saa Pantmændene kom, og de gik til de største Hanser først, og de lagde Arrest paa Tingene, og Auktionen blev fastsat, ja saa bøjede de sig. Alle betalte, men de lovede ved sig selv, at en anden Gang skulde de nok huske at faa Arbejdet gjort. Og saadan gik det over alt. Ølgod Sogn var bekendt for sine gode Veje og for den Orden, det havde paa sine offentlige Sager.

Til en Tid holdt Sogneraadet sine Møder i Kroen. Bollerup havde sin Mellemmad med, og den trak han op af Lommen og spiste. De andre mente, man skulde dog nyde en Genstand; man kunde ikke være andet bekendt. Bollerup vilde intet nyde, heller ikke naar de andre købte ind og bød ham med. Ja, naar Formanden ikke vilde, saa kunde de andre da heller ikke, Eksemplet virkede. Og saadan var han Sognets Rygrad og gode Samvittighed.

Han fik som fortalt det ene offentlige Hverv efter det andet. Vi nævner dem alle her paa Rad: Han var Sognefoged og Lægdsmand fra 1848—1867. Sogneraadets formand fra 1851—67. Han var Medlem af Tiendekommissionen, der oprettedes i Henhold til Lov af 19. Februar 1861. Ligeledes af den Kommission, der havde at undersøge Præstegaardenes Jordtilliggende. Og i 1865 blev han Medlem af Krigsskadeerstatningskommissionen for Ribe Amt. Han var i flere Aar Repræsentant for den

vest- og sønderjydske Kreditforening, fra 1858—1867 Jordboniteringsmand og Formand for Sognetaksationsmændene i Ølgod Sogn og i nogle Aar Medlem af Raadet for Ølgod Sogns private Brandforsikrings-Forening. Ogsaa Skolekommissionen var han Medlem af. Det er altsammen sognekommunale og praktiske Hverv. Men ogsaa Politikken lagde Beslag paa hans Arbejdskraft. Som en Overgang fra det ene til det andet nævner vi, at han sad i Amtsraadet fra April 1859 til April 1861. Og naar han trak sig tilbage derfra, var det af rent økonomiske Grunde. Den Gang var der ingen Jærnbane; han maatte selv køre til Ribe. En Dag hen, en anden hjem og to i Ribe, det var fire Dage. Gaarden kunde ikke undvære sine Heste saalænge, og det den ene Gang efter den anden. Holde et Par Heste mere, var der slet ikke Raad til. Saa maatte han sige sig det fra, hvor nødig han end vilde.

Og spørger vi saa, hvordan han røgtede alle disse Hverv, saa er der kun et Svar. Med en Dygtighed og en aldrig svigtende Energi tog han sig af hver Sag, som om det var den eneste, han havde med at gøre. Han stillede store Krav til sig selv, og derfor krævede han ogsaa meget af andre. Vi saa, hvordan man ømmede sig ved hans kraftige Virksomhed i Sogneraadet; men man lærte snart at forstaa, at han altid havde det almene bedste for Øje. Det var fornuftigt, hvad han gjorde; alle var i Grunden godt tjent med hans Regimente, og snart blev man taknemmelig for det. Ølgodsognerne viste det ogsaa ved i 1867 at give ham en Hædersgave, der bestod af en Potageske, tolv Spiseskeer og en Sukkerskaal, alt af Sølv. Og en saadan Gave havde meget mere at sige den Gang, end det har nu, hvor næsten enhver faar det.

Saa kommer vi til hans politiske Arbejde.

Det var i 1853, han blev valgt til Folketinget. Der var Kamp om Arvefølgen den Gang. Arvefølgen efter

Kongeloven skulde ændres, saa den kun gjaldt den mandlige Linie, og Arveretten skulde samles om Prins Christian, den senere Kong Christian den niende. Baade Landsting og Folketing var bleven opløst i April og ny Valg udskreven til 27. Maj. Bollerup Andersen blev opfordret til at stille sig, og da han ogsaa selv havde Lyst til at blive Rigsdagsmand, efterkom han Opfordringen. Og han blev valgt uden Modkandidat. Da det blev almindelig kendt, at Bollerup stillede sig, var der ingen, der vilde stille sig mod ham, Nederlaget var dem for sikkert. Han blev valgt ved Kaaring.

Bollerup Andersen var nu Medlem af Folketinget fra 13. Juni 1853 indtil 21. Oktober 1854, da Folketinget opløstes. 1. December blev han atter valgt ved Kaaring, skønt han havde en Modkandidat i cand. theol. P. Chr. Zahle. Han deltog i næste Rigsdagssamling fra 18. December 1854 til dens Slutning 2. April 1855. Da blev begge Rigsdagens Ting atter opløst paa Grundlovsforandringen. Og nu stillede han sig ikke mere. Arbejdet paa Rigsdagen tilfredsstillede ham ikke. Nej, saa var det mere fornøjeligt at arbejde i den hjemlige Kreds i Vestjylland; der kunde man bedre se de praktiske Resultater.

Han skulde dog atter komme ind i Rigsdagen, men denne Gang i Landstinget. Det var den 18. Oktober 1866, han blev valgt som tredje Landstingsmand for 11. Kreds. Men allerede i Sommeren 1868 maatte han paa Grund af Sygdom nedlægge sit Mandat.

Ser vi paa hans Rigsdagsarbejde, viser det sig straks, at han er den praktiske Mand med det klare Blik, der straks ser Kærnen i alt. Og saa er han Frihedsmand, og det er det velgørende, at man ser, at han er det praktisk mere end teoretisk. De storpolitiske Spørgsmaal optager ham mindre; men overalt, hvor der kan praktiseres Frihed, der er han med. Da man i 1853 behandler Forslag

til Lov om den offentlige Orden paa Søn- og Helligdage, følger han ikke Bondevennerne, men stemmer mod Loven. Skønt han personlig ikke har Sympati for Søndagsarbejde, kan han dog ikke finde sig i, at en Mand skal straffes, fordi han kører sit Korn hjem en Søndag, naar det er vanskeligt Høstvejr. Lovforslaget bliver ogsaa meget ændret, uden man kan se, hvor megen Del han har i det.

Den 2. Marts 1854 valgtes han til Medlem af et Udvalg, der nedsattes i Anledning af Tschernings »Lovforslag angaaende nogle forandrede Bestemmelser i Valgloven«, men det kom aldrig til anden Behandling. Den 6. Februar 1855 stillede han sammen med L. N. Bregendahl og J. A. Hansen »Forslag til Lov om Udredelse af Udgifterne ved Omlægning af Hovedlandevejsgaden i Varde«. Men da Indenrigsministeren ved første Behandling erklærede, at man i Ministeriet arbejdede paa en Ordning af disse Forhold for alle Købstæder, og at denne Ordning vilde gaa i samme Retning som det forelagte Forslag, idet Udgifterne ved de omhandlede Arbejder til dels vilde blive udredet af Statskassen, toges Forslaget tilbage.

Saa vidt jeg har kunnet se, har han ikke taget Ordet en eneste Gang, mens han var i Folketinget. Skønt det havde været rimeligt, at han f. Ekspl. ved Behandlingen af Helligdagsloven, som han var saa stærkt optaget af, havde talt, saa har han dog indskrænket sig til at forlange Afstemning med Navneopraab ved den Lejlighed. Beskedenhed, maaske ogsaa Undselighed, har holdt ham tilbage, Bønderne var i det hele ikke meget talende den Gang.

Som Landstingsmand taler han flere Gange. Nu er han bleven ældre og mere sikker i sin Optræden. Hans Taler er korte og klare, helt igennem saglige; der er — for at bruge et moderne Udtryk — en velgørende

Realisme over dem. Han taler aldrig om noget, uden at han forstaar det og kan tilføre Forhandlingen noget nyt. Naar der forhandles om Vedligeholdelse og Nybygning af Landeveje eller om Landkommunalloven, saa kommer hans Kendskab til disse Forhold og hans Praktiskhed disse Love til Gode. Hans klare Tanke og skarpe Opfattelse giver sig ogsaa Udslag herinde. Det er jo ganske ejendommeligt, naar denne Mand, der kun havde faaet den Uddannelse, som der kunde faaes gennem den tarvelige Almueskole, som der da var, staar op og siger, at han vil tillade sig at gøre opmærksom paa, at der er en Uklarhed i en bestemt Paragraf. Det kan forstaaes saadan, og det kan forstaaes saadan. »De skønner, mine Herrer! der er stor Forskel paa dette, og det maa slaes fast, hvilken Betydning det er, der skal gælde; den sidste er langt at foretrække.« Alle saa straks, hvor rigtigt det var, og den sidste Betydning blev slaet fast.

Vi ser lidt nærmere paa hans Arbejde i Landstinget.

Indenrigsminister Estrup forelagde 12. Novbr. 1866 Lov om Sandflugtens Dæmpning. Det kom til anden Behandling den 30. November. Bollerup stillede Ændringsforslag, at Klitfogdernes Løn skal fastsættes af Amtsraadet og udredes af Amtsrepartitionsfonden. I Forslaget stod, at det var Kommunen, der skulde gøre det. Bollerup mente, at det vilde falde for tungt paa den enkelte Kommune, og for at fordele Byrden, vil han lægge det over paa Amtet. Han taler selv for det og giver gode Grunde for Ændringen; Stiftamtmand H. C. Nielsen anbefaler den varmt; men Estrup og Lehmann er imod den, og saa falder den med 28 Stemmer mod 11. Ved tredje Behandling udtaler han sin Glæde over de mange Forbedringer, Loven indeholder, men hævder ogsaa her, at Byrden falder for tungt paa de enkelte Klitsogne. Han haaber, Folketinget skal foretage Ændringer til Lettelse for disse

Sogne. Og Folketinget foretog virkelig ogsaa Ændringer i den Retning.

I Februar 1867 behandles et Lovforslag om Forholdsregler mod løsgaaende Hunde. Ved anden Behandling stiller han Ændringsforslag, der gaar ud paa, at man giver Kommunalbestyrelsen Frihed til at ordne dette Spørgsmaal efter de stedlige Forhold, dog inden for Lovens Rammer. Han taler klart og fornuftigt for denne Ordning; men man nedstemmer ogsaa denne Ændring. Det kan slet ikke gaa at overlade saa meget til Kommunerne. Ved tredje Behandling stiller han sammen med syv andre ny Ændringsforslag, der saa at sige vilde have gjort Loven helt ny, men ogsaa dette forkastedes. I Folketinget blev den ændret i den Retning, Bollerup Andersen ønskede, men den ændredes tillige paa anden Maade, saa den næsten blev betydningsløs, og blev derfor forkastet i Landstinget, da den kom tilbage.

Da Hasle stiller Ændringsforslag til »et Tillæg til Loven om Sognebaandsløsning«, der gør det muligt at danne Valgmenigheder, er Bollerup stærkt optaget deraf. Ændringsforslaget vedtages, men Overgangen til tredje Behandling nægtes med 34 Stemmer mod 22. Valgmenighedsloven blev dog vedtaget næste Aar, og vi ser ham ogsaa her i et Arbejde, der har Fremtiden for sig. Han talte dog ikke ved denne Lejlighed; men han faar saa mange samlet, at de kan forlange Afstemning ved Navneoppraab, baade da Ændringen vedtages, og da Loven nægtes Overgang til anden Behandling. Det er ikke sjælden, han forlanger Afstemning ved Navneoppraab. Han vil have, at Folk ude i Landet kan se, hvordan Stemmerne falder, og derved bedre følge deres Rigsdagsmænd, og han vil have Ansvarsfølelsen vakt hos dem.

Loven om Indfødsret kommer i Samlingen 1866—67 tilbage fra Folketinget. Der er to Personer, som Lands-

tinget sletter af Loven; Folketinget indsætter dem igen. I Landstinget gaar Loven i Udvalg. Bollerup Andersen, Rosenørn-Lehn, J. N. Madvig og Bindesbøll er i dette Udvalg. De to første foreslaar at give de to omhandlede Personer Indfødsret, de to sidste at nægte dem det. Madvigs Tale for sit Forslag fylder næsten tre Spalter, Bollerup Andersens knap én. Landstinget følger den sidste. Den ene af de omhandlede Personer var en Kvinde. Det var første Gang, man gav en Kvinde Indfødsret. Bollerup havde oprindeligt stemt mod det; og han siger ogsaa, at han før havde ment, at det ikke var rigtigt at give Kvinder Indfødsret, men under Forhandlingerne, først i Landstinget og siden i Folketinget, var det gaaet op for ham, at Mænd og Kvinder burde stilles lige. Det er velgørende at se ham aaben vedkende sig, at han havde lært en Del af Forhandlingerne.

Da Forslaget om Styrelsen af Sognekommunerne kommer til Forhandling, er han rigtig i sit Es. Han stiller det ene Ændringsforslag efter det andet, snart ene, snart sammen med andre, den ene Gang sammen med nogle, den anden Gang med andre. De fleste bliver vedtaget, nogle endogsaa enstemmigt.

Alt dette var i Samlingen 1866—67. Gaar vi til det næste Aar og gaar Navneopraabene i Rigsdagstidende igennem, finder vi Bollerup Andersen altid mellem de fraværende og med Betegnelsen: Syg. Den Sygdom, som kort efter lagde ham i Graven, havde bidt sig saa fast, at der var ingen Udkomme med den. Han maatte holde sig hjemme og mest i Sengen. Man forhandlede i Rigsdagen om den vestjydske Jernbane. Hvor gerne vilde han ikke have været ind at arbejde for den. Han haabede ogsaa paa det, men nej. Sygdommen blev værre, han maatte nedlægge sit Hverv, hvor nødig han end vilde.

Hjemme i Vestjylland var han som en Høvding —

ikke i ydre Glans; thi han var jævn og stilfærdig, men med Hensyn til hans Stilling i det hele. Alle kom til ham om Raad og Vejledning. Skulde en eller anden Sag fremmes, saa var det Bollerup, der skulde i Spidsen for den. Han var Manden med det klare Blik, den praktiske Opfattelse og med en Administrationsevne, der var ualmindelig. Da Pastor J. Schjørring kom til Hodde i 1864, mødtes han snart med Bollerup, og de to fandt hinanden, blev Arbejdsfæller, tilsidst Venner, og det var et inderligt og varmt Venskab, der udviklede sig mellem dem. Man læser Schjørrings Mindetale ved Bollerups Jordefærd, og man føler, at det er en Ven, der taler over en Ven. Og de to udfyldte hinanden saa godt. Schjørring var ildfuld og ivrig, Bollerup klar og rolig og sindig, begge havde de det varme Hjerter og de stærke Interesser for Danskhed, folkelig Oplysning og kristeligt Liv.

Schjørring faar Dr. C. Rosenberg derover for at tale om den nordiske Sag. Jeg husker det store nordiske Møde i Letbæk Mølles Have, og jeg husker, hvordan de talte om de mindre Møder, der blev holdt rundt omkring. Og nu læser jeg i C. Rosenbergs Breve, hvor glad han var ved Turen og ved Folkene der ude. Det er Bollerup Andersen i Gammelgaard og Kristen Jensen i Adsbøl — en Gaardmand i Nabosognet —, der har gjort stærkest Indtryk paa ham, og som han sender særlig Hilsen til. Og da der bliver dannet en Kreds af nordisk Forening her paa Egnen, er Bollerup selvskreven til Formand.

Og da Schjørring begynder at tale om at oprette en Folkehøjskole der paa Egnen, er Bollerup straks med. Og naar han først gaar med, saa er det, som Planen er lyst i Kuld og Køn af Befolkningen. Schjørring udkaster Tanken, Bollerup praktiserer den. Flere Mænd træder

til. Jeg nævner: Niels Møller, Letbæk — Jeppe Jessen, Hodde — Morten Hansen, Ansager Mølle — Jens Bertelsen, Mølbygaard — Mads Christensen, Lervad — Kristen Jensen, Adsbøl — og Niels Uhd, Ekknud; Mænd, der hver for sig gjorde et stort Arbejde med at tale med Folk og samle Penge ind; men det var Schjørring og Bollerup, der stod bag ved, det var dem, der var Bærere og Ledere.

Schjørring vilde gerne have, at Højskolen skulde ligge saa nær hans Hjem som muligt, og nødvendig vilde han have den længere bort end til Tistrup Sogn. Bollerup vilde have den draget til Ølgod. De stedlige Interesser gjorde vel noget; men han mente ogsaa, at hvor udmærket en Støtte end Schjørring var for Skolen, saa var det dog bedst, at den kom til at ligge uden for hans Sogne. Saa kunde den udvikle sig i Ro og udvikle sig selvstændigt. Og over for Bollerups Vilje bøjede Schjørring sig. Han indsaa straks, at skulde der udrettes noget, saa maatte det være i Forbindelse med denne Mand, og han følte ogsaa, at Bollerup var ham overlegen, naar det gjaldt den praktiske Ordning.

Og som det var med denne Sag, saadan var det helt igennem. Bollerup fik den store Indflydelse, fordi han havde den praktiske Sans i Forbindelse med et skarpt Øje, en klar Tanke og et varmt Hjerte, og dertil kom hans vestjydske Sindighed og Retsindighed, der gjorde, at han aldrig gik Krogveje.

Dette Arbejde med Højskolen blev hans sidste. Inden Skolen blev aabnet, havde han lukket sine Øjne. De sidste Møder om Højskolen og den nordiske Sag blev holdt i hans Sovekammer.

Den 23. Oktober døde han midt i sin Manddoms Kraft, kun lidt over 46 Aar gammel.

Det var et stort Tab. Størst var det for hans Slægt.

Der var otte Børn, og kun to af dem var konfirmeret. Den yngste blev døbt samme Dag, han blev begravet. Ølgod Sogn tabte i ham sin dygtige Leder og Raadgiver. Fædrelandet tabte en trofast Søn, en ivrig Forkæmper for Frihed og Oplysning. »Folkepartiet i Landstinget tabte i ham et af sine trofasteste og mest begavede Medlemmer«, skrev Dansk Folketidende. »Det bliver ikke mange til Del at vinde Medborgeres Agtelse og Tillid i saa vidt et Omfang, som Tilfældet var med ham. Og at begge voksede med Aarene, afgiver det bedste Vidnesbyrd om den Retskaffenhed i Karakteren, der hos ham var forbunden med Indsigt, Kundskaber og Dygtighed.« Det er vistnok én af hans Fæller i Rigsdagen, der har skrevet dette. Og ved hans Jordefærd vidner Pastor Schjørring, at Guds Menighed tabte i ham en ægtefødt Søn, der delte dens Tro og dens Haab, og tilføjer han: »Vi har alle tabt meget, men

Han har vundet, Jesus vandt,
Døden veg for Livets Sejr.«

Det er glædeligt at følge Bollerup gennem Livet. Det er opbyggeligt at være Vidne til hans Dødsleje. Og vi ser nu, hvor træffende det er, naar Pastor J. Schjørring paa hans Gravsten satte:

Bondefører, snild i Raad!
Dansk af Hjerte, stærk i Daad!
Frihedskæmpe, hvor det gjaldt,
savnet er du overalt!